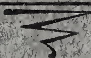
Stichting Rembrandt-Huis.

Opgericht 28 Maart 1907.



STICHTING REMBRANDT-HUIS.

Korte Gids voor het Rembrandthuis.

Toen in 1906 Rembrandt's drie-honderd-jarige geboortedag zou worden herdacht, was het allereerst Jozef Israëls, die de wenschelijkheid uitsprak, dat het huis in de Jodenbreêstraat te Amsterdam, waarin de groote kunstenaar gedurende de middenperiode van zijn leven gewoond had, voor verderen ondergang zou worden behoed.

Op verzoek en door steun van de Commissie tot herdenking van Rembrandt's drie-honderd-jarigen geboortedag heeft de Stad Amsterdam toen het pand aangekocht, met de bedoeling het in denzelfden toestand te handhaven. De nog mooie gevel scheen hiermede voor verderen ondergang aanvankelijk behoed, maar het was duidelijk, dat daarmede geen bevredigend eindresultaat was bereikt. Niet alleen zou het reeds zeer uitgewoonde huis toch vroeger of later blijken herstellingen of veranderingen te behoeven, maar de staat zelf waarin het pand zich toen bevond, strookte al te weinig met den eerbied, dien men aan de plaats waar zulke kunst in het leven werd geroepen, verschuldigd is. Voor een deel zelfs was die toestand met zulk een eerbied vierkant in strijd. Weliswaar was, terwijl ongeveer alle huizen daar in de buurt algeheele transformaties hadden ondergaan, de voorgevel van dit zeventiende-eeuwsche gebouw in hoofdzaak bewaard gebleven, maar wie er binnentrad vermocht van de oorspronkelijke voornaamheid geen spoor terug te vinden. Reeds dadelijk nadat Rembrandt in 1658 deze woning verliet, was het pand in tweeën gesplitst, en in verloop van tijd was er daarna zooveel aan vertimmerd en verknoeid, dat er zelfs van de oude indeeling niet dan met groote moeite iets meer te herkennen viel. Van de hokken, krotten en kelders,

waarin het perceel allengs verdeeld was, werd een gedeelte verhuurd aan een antikwaar, en de Amsterdam bezoekende vreemdelingen, die daar hun rariteiten kochten, kwamen er allicht in den waan, dat ze een relikwie uit Rembrandt's huis verwierven. Hoe dit zij, van Rembrandt zelf en van Rembrandt's kunst was in het aan kleine praktijken overgelaten pand niets meer te ontdekken.

Deze toestand werd reeds lang door velen met leede oogen aangezien en betreurd, en toen de omstandigheden zulks toelieten, vereenigden zich eenige Kunstminnaars om aan het huis een waardige bestemming te geven. Door den Heer Jhr. P. Hartsen daartoe in staat gesteld, vormden zij in het jaar 1907 eene Stichting Rembrandt-Huis, om het perceel van de stad aan te koopen, en zooveel mogelijk te herstellen. Bijgestaan door den omzichtigen en kundigen architect de Bazel, is niet in korten tijd, maar wel na rijp beraad, het pand thans herschapen, en het Bestuur stelt er prijs op het belangstellend publiek in het kort duidelijk te maken, wat het beoogd heeft en verder zal beoogen.

Van een feitelijk terugbrengen tot den ouden toestand kon bij zijn bemoeiïngen geen sprake wezen. Trouwens, wat zou die oude toestand beteekenen buiten de vroegere levende bestemming? En ook reeds wanneer men er waarde aan mocht hechten, het uiterlijke kleed van het vergane leven te herstellen, dan zou toch het werkelijke, intieme karakter van het zeventiende-eeuwsche interieur in zijn volle kleuring, daarmeê nooit te bereiken zijn. Maar zelfs dat uiterlijke kleed ware hier allerminst weer te geven Aan een inrichting in den trant van het Goethe-Haus te Frankfurt viel niet te denken Het huis van Goethe's ouders toch was weinig veranderd, het karakter van den bouw lag nog anderhalve eeuw dichter bij, men wist uit gedetailleerde beschrijvingen, ook van Goethe's eigen hand, tot in kleinigheden, hoe het er van binnen had uitgezien, en men kon er een menigte voorwerpen, waarmede het vroeger gemeubeld was geweest, nog voor terug verkrijgen. Bij Rembrandt's huis is dit alles onmogelijk. Zelfs aan de hand van den uitvoerigen inventaris

van Rembrandt's boedel, uit het jaar 1656, en gesteund door het meest nauwgezette archeologisch onderzoek van het gebouw, is het wel in hoofdzaken maar geenszins tot in alle onderdeelen duidelijk mogen worden, hoe het huis door Rembrandt bewoond werd. En wat den prachtigen inboedel betreft, dien hij er in had saamgebracht, daarvan is geen enkel stuk terug te krijgen, en het blijft zelfs vaak onzeker, wat het eigenlijk was dat hij bezat. Hetgeen men door een geforceerd terugbrengen tot vroegeren toestand bereikt zou hebben, zou dus toch nooit meer dan een verbeeldings-maskerade zijn geworden: een quasi-historisch document, dat inderdaad een vervalsching was. En het eenige, waarnaar men zou zoeken, iets van Rembrandt's eigen geest, ware zeker verre gebleven.

Maar voor dengene die, door den genius loci gedreven, het huis binnentreedt, was er toch inderdaad wel iets wezenlijkers, interessanters, rijkers, iets meer van Rembrandt zelf, te demonstreeren. Het lag voor de hand te pogen, binnen deze muren Rembrandt's kunst aan het woord te laten. Zeker, zij is dat in de schoonste musea, over heel de wereld. En toch, — heeft men niet met reden gezegd, dat er aan elk museum iets van een weeshuis kleeft? De kunstwerken worden er zoo goed mogelijk ondergebracht, maar ze komen er los van hun eigen wortel, te vaak ver van hun eigen sfeer, en in groote zalen samen met vreemde broederen. Ware het mogelijk enkele van die in musea ondergebrachte schilderijen terug te voeren naar de plaats waar ze ontstaan zijn, ze zouden er een veel eigenaardiger omgeving erlangen. Toch lag de mogelijkheid hiervan verre. Maar Rembrandt's kunst heeft nog een andere zijde dan die van zijn schilderijen, een niet minder bewonderenswaardige, maar een oneindig minder gekende. Wij bedoelen zijn schatrijk etswerk. Men kan het zien in de portefeuilles van de groote Prenten-kabinetten. Maar hoe weinigen maken daarvan gebruik! En hoe zou het wel zijn, wanneer inderdaad die etsen daar evenveel bezichtigd werden, als men het de schilderijen in de museum-zalen doet! Door het voortdurend uit de portefeuilles genomen en er weer ingelegd worden,

door het aldoor aanvatten, en door het over de in de hand gehouden prenten heen spreken, zou dan op den duur en zelfs al spoedig, geen der exemplaren intakt blijven. Zoozeer wordt dit door de directies erkend, dat men in sommige kabinetten, ter vermijding van gevaar in die lijn, eenvoudig een minderwaardig exemplaar van het prentwerk ter bezichtiging stelt, en de betere drukken alleen op nadere aanvraag van kenners worden vertoond.

Het is duidelijk dat er plaats blijft voor een beter en voller manifestatie voor deze wondere zijde van Rembrandt's kunst. Heel een op grooter linie onbekend gedeelte van zijn werk behoort nader aan den dag te worden gebracht. In kleinere, intieme vertrekken, rustig geëxposeerd, kunnen de etsen tot iederen ontvankelijken spreken. En nergens kan dit eigenaardiger geschieden dan binnen de muren zelf, waar verreweg de meesten van haar ontstonden.

Hiermede was dan een passende bestemming voor het huis, waarin Rembrandt gewoond heeft, gevonden. Het oude en verworden pand werd in een waardiger staat gebracht tot een levende bestemming. Men gaf het een nieuwe wijding, doordien des meesters eigen kunst er haar licht in kon doen schijnen, gelijk omgekeerd deze kunst er haar natuurlijkste omlijsting verkreeg. Het verleden en het onvergankelijke konden thans op eenzelfde plaats getuigen. Binnen de muren waar Rembrandt heeft geleefd en gewerkt, spreken nu de nog altoos jonge kunstwerken, die zijn genie er deed ontstaan.

Wat nu den toestand van het pand betreft, hoe noodig het was dien niet aan een toevallig beloop van zaken over te laten, is eerst recht gebleken toen het gebouw aan een nauwkeurig bouwkundig onderzoek werd onderworpen. Het kwam toen aan den dag, hoe men feitelijk met niet veel meer dan een bouwval te doen had, waarbij, reeds indien het een gewoon pand zou gelden, ingrijpen noodig ware geweest. Zooveel te minder kon hier aan een strikt behoud van den status quo gedacht worden, nu de bedoeling voorzat om een blijvend eeren van de plek waar Rembrandt leefde en werkte, mogelijk te maken.

De bouwval, die zóó niet lang meer had kunnen staan, moest dus in elk geval weder in hechten staat worden gebracht. Het heele huis was terzijde overgeheld, niet door verzakking, want de fundeering is gelukkig nog in goeden staat, maar door wrakke constructie, in verloop van tijd uitsloopen van binnenmuren en kozijnen, en ten slotte doordien het belendende hoekhuis twee of driemaal werd afgebroken en verbouwd. Bij het weder rechtzetten van den gevel was het echter geenszins noodig, dien steen voor steen af te breken en op nieuw op te metselen. Daar de muur voor het grootste gedeelte uit smalle penanten bestaat, konden die deelen, stuk voor stuk, nagenoeg in hun geheel rechtgezet worden, ongeveer zooals men een kolommenbouw zou kunnen herstellen. Wat maar eenigszins geëerbiedigd kon worden, bleef in zijn verband, en de heele kroonlijst en kap met het bovenste metselwerk konden in hun geheel naar links verschoven worden.

Een moeilijkheid had zich nog voorgedaan, toen het duidelijk bleek, dat de gevel van het in 1606 gebouwde huis oorspronkelijk een lagere trapgevel geweest was, niet ongelijk aan dien van het Huis aan de drie grachten, en dat hij tamelijk zeker, eerst nadat Rembrandt het huis verliet, en toen het pand in tweeën gesplitst werd, hooger was opgetrokken en van deze kroonlijst met fronton was voorzien. Rembrandt zelf heeft hoogst waarschijnlijk den gevel in dezen staat wel gekend, maar niet terwijl hij nog in het huis woonde.

Evenwel is er niet ernstig aan gedacht den gevel tot zijn eerste gedaante terug te brengen. Hiermede toch zou ook een geheel en al wegbreken van de toch eigenaardig midden-zeventiende-eeuwsche bovenste verdieping met de gevolgen van dien gemoeid zijn geweest. En van het een in het ander komende, zou men in een restaureeren in den verkeerden zin van het woord vervallen zijn.

De gevel werd dus, zooals die, waarschijnlijk van omtrent 1660 af, tot ons gekomen was, behouden. Alleen werden er, nadat de halfverrotte negentiende-eeuwsche ramen gesloopt waren, in harmonie met het van karakter ongeschondene metselwerk, en in aansluiting met de gevonden resten der

oude kozijnen, kruisvensters in aangebracht, — ongeveer zooals men een mooi oud meubel, waar stukken van geschonden waren, zou repareeren. In dezelfde lijn werd, nu de twee ingangen van het gesplitste huis waren vervallen, een voordeur aangebracht, die in samenhang is met het geheel van den gevel.

Van binnen in het huis is in de eerste plaats het complex van later voor klein gebruik aangebrachte muren, tusschenverdiepingen, schotten, plafonds, trappen en stookplaatsen, waardoor de oorspronkelijke indeeling geheel gemaskeerd was geworden, weggesloopt. Heel de toevallige en willekeurige rompslomp eener inrichting tot het bewoond worden door vijf gezinnen en het gebruikt worden voor meer dan eene nering, — het gansche versomberde hutje-mutje van kamertjes en hokken, maakte aldus plaats voor de weder tot hun recht gebrachte mooie oude ruimten met het oorspronkelijke balkgestel, en waar weder op de wijze van vroeger het licht invalt.

Men herkent nu dadelijk bij het binnenkomen het in den inventaris van 1656 vermelde *Voorhuys*, en wie zijn fantasie kan laten werken, zal zich hier aan de muren de schilderijen van Brouwer, Lievens, Hercules Seghers, Hendrik van Antonissen en Rembrandt zelven denken, die de mooie hal in 's meesters tijd nog zooveel warmer zullen hebben gemaakt.

Ook de *Sydelcaemer* links, waar nog veel grootere schatten, als stukken van Palma Vecchio, Bassano, Lucas van Leyden, Rafael, Porcellis, Lastman en Pinas hebben geprijkt, is als vertrek even goed weer te vinden als de *Agtercaemer offte sael*, al is deze laatste door een uitbouw van een belendend huis donkerder geworden dan zij vroeger zal geweest zijn.

Wanneer men de nieuwe trap opgaat, die op de plaats is aangebracht, welke vroeger voornamelijk door het „kleine kantoor" werd ingenomen, vindt men boven aan de achterzijde de *Kunstcaemer*, waar eertijds heel een kabinet van antikiteiten en zeldzaamheden bewaard werd, en waar de *Kunstboecken* met de prachtigste collectie gravures geborgen waren. Het maar kleine *Voor-vertrek van de kunstcaemer*

is in de thans voor het nieuwe gebruik wijder gemaakte trapruimte opgenomen.

Bij de localiteit vóór aan de straat moest blijken, hoe moeilijk het is, naar zoo weinig positieve gegevens, de oorspronkelijke onderverdeeling overal met vastheid te bepalen. Hier moeten de *Cleyne* en de *Groote schildercaemer* gelegen hebben, doch in welke verhouding deze tot elkander stonden valt niet aan te wijzen. Het is wel waarschijnlijk dat zij naast elkaar lagen, elk met licht van de straatzijde, althans bij het onderzoek van de balklaag is hier de aanduiding gevonden, dat de ruimte te eeniger tijd in tweeën verdeeld is geweest.

Of de afscheiding echter een steenen muur was of een houten beschot, of er een open doorgang of een deur in was, het mocht alles uit niets blijken. Bovendien zou die aangeduide afscheiding tot de gevolgtrekking voeren, dat de ruimte in twee vrijwel gelijke vertrekken verdeeld was geweest, hetgeen niet klopt met den inventaris, die van een groote en een kleine schilderkamer gewaagt. Onder deze omstandigheden, en waar het hier dus niet mogelijk bleek de indeeling waarin Rembrandt de ruimte heeft gebruikt, te herstellen, heeft het Bestuur der Stichting gemeend, in de localiteit aan de straat géén afscheiding te moeten aanbrengen. Voor het plaatsen van de etsen werd daardoor een mooi ruim vertrek verkregen.

Alles wat verder de nieuwe inrichting van het huis betrof, kwam vrijer van het historische en is uitgevoerd in een karakter, dat zich voegde naar de levende bestemming, al moest natuurlijk een harmonische samenhang met de groote indeeling en de oude vormen in acht genomen worden.

Bij het exposeeren der etsen zijn twee methoden gevolgd. In de *Sydelcaemer* werden er een aantal in afzonderlijke lijsten tegen de rustige lambrizeering gehangen. In de grootere localiteit van de *Schildercaemer* echter, zou op deze wijze iets te onrustigs zijn gekomen. De etsen werden daar dus in een stille en doorloopende omlijsting geplaatst, die een strak verband houdt met de wandbetimmering. Verder

werden een aantal kleinere prenten in vitrines bij de ramen ondergebracht, terwijl nog een tafelvitrine, midden in het vertrek, etsen inhoudt, welke daar zittend kunnen worden bekeken.

De Stichting bezit nog maar enkele drukken. Verreweg het meeste wat zij thans aan etsen kan vertoonen, verkreeg zij in bruikleen van den heer Dr. Jan Veth, de firma Fred. Muller & Co. en van het Rijksprentenkabinet. Minderwaardige drukken werden niet geëxposeerd, maar van sommige prenten hoopt zij op den duur toch nog mooiere proeven te mogen verkrijgen, zooals zij in het algemeen verlangt naar den steun van Rembrandtminnaars, tot uitbreiding harer verzameling en niet minder tot veredeling van het gehalte daarvan.

Zeer lief zou het aan het Bestuur wezen, indien het ook in staat werd gesteld, *teekeningen* van den meester te vertoonen, zooals zij er thans reeds enkele mooie exposeert, voor het grootste deel in bruikleen door den heer Dr. Hofstede de Groot afgestaan. Het is de wensch van het Bestuur de oude „Kunstcaemer" voor deze rubriek der teekeningen te bestemmen.

Verder ligt het nog in de bedoeling allengs een Rembrandtbibliotheek, en wel in de zoogenaamde „Agtercaemer offte Sael", in te richten.

Maar alleen door feitelijke belangstelling en steun van een wijdere gemeenschap van Rembrandt-vereerders, zal het thans slechts voorloopig en uitteraard nog wat mager ingerichte huis, zich op den duur tot een voller manifestatie van Rembrandts kunst vermogen te ontwikkelen.

Het Bestuur der Stichting Rembrandt-Huis:
H. P. G. QUACK, *Voorzitter.*
J. F. BACKER, *Secretaris.*
CHR. P. VAN EEGHEN,
Penningmeester.
A. BREDIUS.
C. G. 'T HOOFT.
JAN VETH.

AMSTERDAM, Jan. 1913.

Voorloopige Catalogus.

ETSEN.

De nummers stemmen overeen met de lijst van BARTSCH.

De letter M. beduidt: bruikleen van de firma FRED. MULLER & Co., te Amsterdam.

De letters R. P. beduiden: bruikleen van het Rijks-prentenkabinet te Amsterdam.

De letter V. beduidt: bruikleen van den heer Dr. JAN VETH te Bussum. (Verzameling LEBRET—VETH).

De benamingen waaronder de etsen vroeger in Holland bekend waren, zijn zooveel mogelijk gevolgd.

No. 18. Rembrandt houdende een sabel omhoog. 1634. V.
Afkomstig uit de verzameling SEYMOUR HADEN.

„ 19. Rembrandt met zijn Vrouw. 1636. 2e staat.
Geschenk van den Heer A. LEVIE te Amsterdam. 1912.

„ 20. Rembrandt met de muts en een pluim. 1638. R. P.

„ 26. Rembrandt met een muts en gekroesd haar. Omstreeks 1638. 1ste staat. M.

„ 28. Adam en Eva. 1638. 2e staat.
Geschenk aan de Stichting Rembrandt-Huis ter herinnering aan de nagedachtenis van JOZEF ISRAËLS. 1911.

„ 29. Abraham vergast de Engelen. 1656. V.

„ 30. Hagar's uitleiding. 1637. V.

No. 33. Vader Abraham spelend met zijn zoon. Omstreeks 1636. V.

„ 35. Abraham's offerande. 1655.
Geschenk van JOZEF ISRAËLS. 1911.

„ 36. *a.* Het standbeeld van Nebukadnezar. 1655. 3de staat. R. P.
b. Het Visioen van Daniël. 1655. V. Afkomstig uit de verzameling SEYMOUR HADEN.
c. De ladder Jacobs. 1655. 2e staat. R. P.
d. David en Goliath. 1655. V.
Illustraties van het werk van MENASSEH BEN ISRAEL: Piedra gloriosa o de la estatua de Nebuchadnesar, uitgegeven te Amsterdam 1655 (5415), en opgedragen aan ISAAC VOSSIUS, Bibliothecaris van Koningin CHRISTINA van Zweden.

„ 37. Het droomuitleggertje. 1638. 3e staat.
Geschenk aan de Stichting Rembrandt-Huis ter herinnering aan de nagedachtenis van JOZEF ISRAËLS. 1911.

„ 38. Jacob ontvangt den bloedigen rok van Jozef. Omstreeks 1633. 1ste staat. V.

„ 40. Haman en Mordechai. Omstreeks 1640. V.

„ 42. De blinde Tobias. 1651. V.

„ 43. Biddende Tobias met zijn familie. 1641. V.

„ 44. De boodschap aan de herders. 1634. 3e staat. R. P.

„ 45. De aanbidding der herders. Omstreeks 1654. 1ste staat. V.

„ 46. De aanbidding der herders, met de lantaarn. Omstreeks 1652. 4e staat. R. P.

„ 47. De besnijdenis, 1654. 1ste staat. V.

„ 49. Simeon in den Tempel. Omstreeks 1639. V.

„ 51. De kleine voorstelling in den Tempel. 1630. V.

„ 52. De kleine vlucht naar Egypte. 1633.
Geschenk van den Heer A. LEVIE te Amsterdam. 1912.

No. 55. De vlucht naar Egypte. 1654. V.

„ 56. De vlucht naar Egypte. Omstreeks 1653. 6e staat. V. Oorspronkelijk eene compositie van ADAM ELSHEIMER (1578—1620), nu te Dresden, eene voorstelling van Tobias met den Engel, en door HERCULES SEGHERS (1590—1640) geëtst, later door REMBRANDT na het uitslijpen der groote figuren in een vlucht naar Egypte veranderd.

„ 57. Rustende Joseph en Maria in den nacht. Omstreeks 1644. 3e staat Rovinski. V.

„ 61. Bedroefde Maria met het Kint. 1641. V.

„ 63. Lieve Vrouwtjen. 1654. 1ste staat. V.

„ 64. Christus onder de Leeraren. 1654. V.

„ 65. Phariseën in den Tempel. 1652. V.

„ 67. Christus predikende. Het zoogenaamde prentje van LA-TOMBE, of de prent met het witte mouwtje. Omstreeks 1652. V.
Afkomstig uit de verzameling SEYMOUR HADEN.

„ 68. Christus disputeerende met de Phariseën. Omstreeks 1634. V.

„ 69. Christus verdrijft de Kooplieden uit den Tempel. 1635. V.

„ 70. Vroutgen aan de put. 1658. 3e staat. R. P.

„ 72. De kleine opwekking van Lazarus 1642. 1ste staat. V.

„ 74. Christus de kranken genezende, de zoogenaamde Honderdguldensprent. Omstreeks 1649. 2e staat. V.

„ 75. Christus in het Hof Getzemané. Omstreeks 1657. V.

„ 76I. Christus aan het volk vertoond. 1655. M.

„ 76II. Christus aan het volk vertoond (zonder de groep). 1655. Geschenk van Jhr. P. HARTSEN te Amsterdam. 1911.

„ 78. De groote kruisiging, genaamd de drie kruisen. 1653. 4e staat. V.
Omwerking uit REMBRANDTS laatste levensjaren van de 1653 gedateerde plaat. 1e, 2e en 3e

staat. Afkomstig uit de verzameling SEYMOUR HADEN.

No. 79. Ovael Cruysinge. Omstreeks 1640. 1e staat. V.

„ 80. De kleine Kruisiging. Omstreeks 1634. V.

„ 82. De aflating van het Kruis, eene schets. 1642. V.

„ 83. De aflating van 't kruis bij nacht. 1654. V.

„ 84. De begrafenis van Christus. Omstreeks 1645. 1e staat. V.

„ 86. De graflegging van Christus. Omstreeks 1654. 3e staat. R. P.

„ 91. De ontfangingh van den verloren zoon. 1636. V.

„ 94. Petrus en Johannes aan de deuren van den Tempel. 1659. 2e staat. V.

„ 97. De steeniging van Stephanus. 1635. V.

„ 99. Het sterfbed van Maria. 1639. 2e staat. V.

„ 103. De H. Hieronymus bij den stam van een boom. 1648. 2e staat.
Geschenk van den Heer PAUL WARBURG te New-York. 1910.

„ 105. De H. Hieronymus in zijn kamer. 1642. 2e staat. V.

„ 107. St. Franciscus knielende voor een crucifix. 1657. 2e staat. R. P.

„ 111. Bellona den Vrede gebiedende, het zoogenaamde Scheepje van Fortuin. 1633.
Illustratie van het gedicht door ELIAS HERCKMANS (1596—1644): „der Zeevaert Lof". Amsterdam. 1634, bij JACOB PIETERSZ. Wachter, op den Dam. IIIe Boek. bl. 97.
Bruikleen van den Heer C. G. 'T HOOFT te Amsterdam. 1911.

„ 112. Medea of het huwelijk van Jason en Creusa. 1648. 4e staat, met de onderteekening en de verzen.
Illustratie van het gelijknamig treurspel door JAN SIX, Heer van Wimmenum en Vromade (1618—1700). Uitgegeven bij ABRAHAM DE WEES

en JACOB LESCAILLE, boekverkoopers te Amsterdam op den Middeldam, 1648.
Verzameling AUG. MARIETTE 1700. Veiling FRED. MULLER en Co., Amsterdam. 1907.
Geschenk van Jhr. Mr. J. F. BACKER te Amsterdam. 1911.

No. 113. „Dry coninghstar". Omstreeks 1652. 1e staat. V.

„ 118. De drie Oostersche Mannen vóór een huis. 1641. 2e staat. V.

„ 119. Speelders aan de deur. Omstreeks 1634. V.

„ 121. De rottenman. 1632. 2e staat V.

„ 123. Het goudsmidje. 1e staat. 1655.
Eigendom der Stichting Rembrandt Huis.

„ 124. Wijfje met boeckende koecken. 1635. 2e staat. V.

„ 125. De kolfbaan. 1654. V.

„ 126. De Joodsche Synagoge. 1648. M.

„ 128. Buuren praatende, of de Schoolmeester. 1641. 1e staat. V.

„ 129. De Kwakzalver. 1635. V.

„ 131. De wandelende bommeler en kind. Omstreeks 1652. V.

„ 136. De Kaartspeler. 1641. V.

„ 157. Het varken. 1643. 1e staat. V.

„ 159. Het Hoorentje. 1650. 2e staat.
Eigendom der Stichting Rembrandt Huis.

„ 174. De bedelaar zittende op een heuvel. 1630. V.

„ 176. Praatertjes aan de deur. 1648. 1e staat. V.

„ 177. Diverse bedelaars, de een, 't is vinnich kout. 1634. V.

„ 178. „ „ , de ander, Dats niet. 163(4). V.

„ 189. De Schaapherders in het bosch. 1644. V.

„ 192. Het model, de zoogenaamde Pygmalion. Vermoedelijk het in 1664 door REMBRANDT gesneden „Vrouwtgen met een pappotgen by haer". 2e staat. V.

No. 194. Het Rolwagentje. Omstreeks 1646.
Geschenk van Jozef Israëls. 1911.

„ 195. Swemmertgens. 1651. 2e staat. V.

„ 196. Liggende naakte Ruster. 1646.
Geschenk van Jozef Israëls. 1911.

„ 199. Het badend vrouwtje met den Hoed. 1658.
Geschenk van Dr. Jan Veth, te Bussum. 1911.

„ 200. Een badend Vrouwtje. 1658. V.

„ 209. Gezicht op den Omval en de herberg het Molentje aan den Amstel, nabij Amsterdam. 1645. V.

„ 210. Oud-Amsterdam. Omstreeks 1640. V.

„ 211. Landschap met het Jagertje. Omstreeks 1653. 1ste staat. V.

„ 212. Het landschap met de drie boomen. 1643. V.

„ 213. Het melkboertje. Omstreeks 1650. M.

„ 217. Het landschap met de drie boerenhuizen. 1650.
Geschenk van Jhr. P. Hartsen, te Amsterdam. 1911.

„ 218. Het dorp Ransdorp. 1650. 4e staat. V.

„ 219. Het landschap met den teekenaar. Omstreeks 1646.
Geschenk van Jozef Israëls. 1911.

„ 222. Het boschgezicht. 1652. 2e staat. R. P.

„ 225. Een groot landschap met boerenhuis en hooiberg. 1641. V. Gezicht aan den Amstel nabij „Kostverloren".

„ 226. Een landschap met den hoogen boom vóór de boerenwoning. 1641. V.

„ 227. De Mijlpaal. Een der Banpalen nabij Amsterdam. Omstreeks 1650. 2e staat. V.

„ 233. De Windmolen. 1641. V.

„ 235. Het landschapje met den Hengelaar. 1650. 2e staat. V.

„ 236. Het schuitje. 1650. 2e staat. V.
Afk. uit de verzameling Seymour Haden.

„ 237. Het drinkende koetje. Omstreeks 1649. 2e staat. R.P.

„ 257. De Man onder den wijngaard. 1642. V.

„ 263. Man in pelsmantel. 1631. 3e staat. V.

No. 264. Portret van Jan Antonides van der Linden. Aanvang 1665. V.
Hoogleeraar te Leiden. (1609—1664).
Met wapen (in goud een rood staand kruis) en een gecalligrafeerd onderschrift, waarop: JOHS. ANTONIDES VAN DER LINDEN, Enchusanus, Doctor et Professor Medicinae in Academia Lugdun. Batavorum. Obiit 5 Maart 1664. Aetate 55. H. 130, Br. 110 m.m. Naar de schilderij door ABRAHAM VAN DEN TEMPEL, 1660, nu in het Mauritshuis te 's-Gravenhage. Catal. No. 396.

„ 265. Een oud man met een vierkanten Baard. 1640. V.

„ 266. Portret van Johannes Cornelis Sylvius (1564—1638). 1634. V.
Hervormd Predikant te Amsterdam; neef en voogd van Rembrandt's vrouw: Saskia van Ulenborgh.

„ 269. Portret van Menasseh ben Israel. 1636. V.
Rabbijn bij de Portugeesch Israelietische Gemeente te Amsterdam, geboren te Lissabon in 1604, overleden te Middelburg 20 Nov. 1657, en begraven te Ouderkerk a/d Amstel, schrijver o.a. van het werk: Piedra gloriosa o de la estatua de Nabuchadnesar, door REMBRANDT met 4 etsen geillustreerd. Zie de Nos. 36 A, B, C en D.

„ 270. Doctor Faustus. Omstreeks 1652. 2e staat. V.

„ 271. Portret van Cornelis Claesz. Anslo. 1641. 3e staat Rovinski, op Japansch papier. Collectien Paar en Arozarena.
Sedert 1617 Leeraar bij de Waterlanders te Amsterdam (1592—1646).
Eigendom der Stichting Rembrandt-Huis 1913.

„ 272. Portret van Clement de Jonge, 1651, fraaie druk, Rovinski 713.
Kunstkooper en Uitgever van etsen van Rembrandt.
Overleden te Amsterdam, 11 Febr. 1679.
Eigendom der Stichting Rembrandt-Huis 1913.

No. 275. Portret van Thomas Jacobsz. Haring. 1655. 2e staat. R. P.
Auctionaris van de Desolate Boedelskamer te Amsterdam. Commissarissen der Desolate Boedelskamer machtigden hem den 13den November 1657, om de goederen behoorende tot den boedel van Rembrandt te verkoopen.

„ 276*a*. Portret van Johannes Lutma. 1656.
Goudsmid en graveur te Amsterdam. (1588—1669).
Geschenk van Jozef Israëls. 1911.

„ 276*b*. Idem, in zoogenaamden zilverdruk. 1e staat. Zonder het venster. M.

„ 277. Portret van Jan Asselijn, bijgenaamd Crabbetje. Omstreeks 1647. 2e staat op Japansch papier; Collectie Seymour Haden.
Schilder en teekenaar te Amsterdam, geb. te Dieppe 1610 en overleden te Amsterdam Oct. 1652.
Eigendom der Stichting Rembrandt-Huis 1913.

„ 278. Portret van Doctor Ephraim Bueno. 1647. 2e staat.
Joodsch geneesheer te Amsterdam, overleden 8 November 1665.
Eigendom der Stichting Rembrandt-Huis 1913.

„ 280. Portret van Johannes Cornelis Sylvius. 1646. M.
Hervormd Predikant te Amsterdam. (1564—1638).

„ 283. Portret van Lieven Wz. van Coppenol, Schrijfmeester te Amsterdam. Geboren 1598. De zoogenaamde groote ets. Omstreeks 1658. 3e staat. R. P.

„ 285. Portret van Jan Six. Heer van Wimmenum en Vromade. 1647.
Zijdeverwer, Dichter, en Lid van de Vroedschap te Amsterdam. (1618—1700).
Schrijver o. a. van het Treurspel: Medea of het huwelijk van Jason en Creusa, 1648, door Rembrandt met eene ets geïllustreerd. Zie No. 112.
Geschenk van Jhr. P. Hartsen te Amsterdam. 1911.

No. 286. Het eerste Oriëntaalsch Hoofd, met opschrift: Rembrandt geretuc. 1635. 2e staat.
Afk. uit de verzameling SEYMOUR HADEN.
Eigendom der Stichting Rembrandt-Huis. 1911.

„ 309. Een oud man met een grooten witten Baard. 1630. V.

„ 343. Eene regts zittende oude Vrouw. Omstreeks 1631.
Rovinski 903.
Collectie SEYMOUR HADEN.
Portret van Rembrandt's moeder: Neeltje Willemsdochter van Zuytbrouck. Huwde te Leiden 8 Oct. 1589 Harmen Gerritsz. van Rijn, en begraven aldaar in de St. Pieterskerk 14 Sept. 1640.
Eigendom der Stichting Rembrandt-Huis 1913.

„ 351. Een oude Vrouwen Hoofd, gelijkende de moeder van Rembrandt. 1633. V.

„ 356. Een meisje met een hengselmand aan haar arm. Omstreeks 1642.
Geschenk van JOZEF ISRAËLS te 's Gravenhage. 1911.

„ 359. Een Vrouw met een groote Kap. Omstreeks 1642. V.
Waarschijnlijk Saskia op haar ziekbed.

„ 363. Een Studieblaadje waarop het portret van Rembrandt. Omstreeks 1632. V.

No. 264. Portret van Jan Antonides van der Linden. Aanvang 1665. V.
Hoogleeraar te Leiden. (1609—1664).
Met wapen (in goud een rood staand kruis) en een gecalligrafeerd onderschrift, waarop: JOHS. ANTONIDES VAN DER LINDEN, Enchusanus, Doctor et Professor Medicinae in Academia Lugdun. Batavorum. Obiit 5 Maart 1664. Aetate 55. H. 130, Br. 110 m.m. Naar de schilderij door ABRAHAM VAN DEN TEMPEL, 1660, nu in het Mauritshuis te 's-Gravenhage. Catal. No. 396.

„ 265. Een oud man met een vierkanten Baard. 1640. V.

„ 269. Portret van Menasseh ben Israel. 1636. V.
Rabbijn bij de Portugeesch Israelietische Gemeente te Amsterdam, geboren te Lissabon in 1604, overleden te Middelburg 20 Nov. 1657, en begraven te Ouderkerk a/d Amstel, schrijver o.a. van het werk: Piedra gloriosa o de la estatua de Nabuchadnesar, door REMBRANDT met 4 etsen geillustreerd. Zie de Nos. 36 A, B, C en D.

„ 270. Doctor Faustus. Omstreeks 1652. 2e staat. V.

„ 275. Portret van Thomas Jacobsz Haring. 1655. 2e staat. R. P.
Auctionaris van de Desolate Boedelskamer te Amsterdam.

„ 276*a*. Portret van Johannes Lutma. 1656.
Goudsmid en graveur te Amsterdam. (1580—1669).
Geschenk van JOZEF ISRAËLS. 1911.

„ 276*b*. Idem, in zoogenaamde zilverdruk. M.

„ 278. Portret van Doctor Ephraim Bueno. 1647. M.
Joodsch geneesheer te Amsterdam, overleden 8 November 1665.

„ 280. Portret van Johannes Cornelis Sylvius. 1646. M.
Hervormd Predikant te Amsterdam. (1564—1638).

„ 283. Portret van Lieven Wz. van Coppenol, Schrijfmeester te Amsterdam. Geboren 1598. De zoogenaamde groote ets. Omstreeks 1658. 3e staat. R. P.

No. 285. Portret van Jan Six. Heer van Wimmenum en Vromade. 1647.
Zijdeverwer, Dichter, en Lid van de Vroedschap te Amsterdam. (1618—1700).
Schrijver o. a. van het Treurspel: Medea of het huwelijk van Jason en Creusa, 1648, door REMBRANDT met eene ets geïllustreerd. Zie No. 112.
Geschenk van Jhr. P. HARTSEN te Amsterdam. 1911.

„ 286. Het eerste Oriëntaalsch Hoofd, met opschrift: Rembrandt geretuc. 1635. 2e staat.
Afk. uit de verzameling SEYMOUR HADEN.
Eigendom der Stichting Rembrandt-Huis. 1911.

„ 309. Een oud man met een grooten witten Baard. 1630. V.

„ 351. Een oude Vrouwen Hoofd, gelijkende de moeder van Rembrandt. 1633. V.

„ 356. Een meisje met een hengselmand aan haar arm. Omstreeks 1642.
Geschenk van JOZEF ISRAËLS te 's Gravenhage. 1911.

„ 359. Een Vrouw met een groote Kap. Omstreeks 1642. V.

„ 363. Een Studieblaadje waarop het portret van Rembrandt. Omstreeks 1632. V.

TEEKENINGEN.

De nummers komen overeen met de lijst van Dr. Hofstede de Groot: die Handzeichnungen Rembrandts.

De letters H. de Gr. beduiden: bruikleen van Dr. C. Hofstede de Groot te 's Gravenhage.

No. 1248. **De verstooting van Hagar.** Genesis 21.

Aan den voet van een groote trap staat eene vrouw, van voren gezien. Rechts buigt zich een man tot haar over, en ziet haar aan. Op den voorgrond een knaap met eenen boog op den rug. Een tweede figuur van een knaap, die later uit de teekening weer weggevallen schijnt te zijn, knielt aan de voeten der vrouw. Links bij, en boven rechts op de trap verscheidene figuren.

Penteekening H. 12.5, Br. 15.9 cM.

Verzamelingen: Van Suchtelen, Remy van Haanen, H. Lang Larisch en H. de Gr.

„ 1252. **God verschijnt aan Josua.** Josua V, vs. 13.

Josua komt met schild en zwaard gewapend, gehuld in een langen mantel eene hoogte op, en ziet eerbiedig naar een grijsaard, die in de linkerhand een zwaard houdt, en de rechterhand uitstrekt.

Omstreeks 1635.

Penteekening. H. 21.1, Br. 18.1 cM.

Verzamelingen Firmin Didot, J. Andreossy, Lacroix en H. de Gr.

„ 1258. **Elias in de Woestijn.** I Koningen 19.

Een kaalhoofdig grijsaard knielt met gevouwen handen. Een rechts in het landschap staande Engel schijnt hem toe te spreken, en wijst naar rechts. Een boek ligt naast den grijsaard op den grond.

Penteekening H. 14.8, Br. 14.3 cM.

Verzameling Sir Josh. Reynolds en H. de Gr.

Afgebeeld bij Lippmann.

„ 1259. **Elisa en de Sunamietische vrouw.** II Koningen 4, vs. 37.

De vrouw knielt vóór den Profeet, wiens

bovenlijf alleen op de teekening is aangegeven.
Omstreeks 1635.
Penteekening H. 10.5, Br. 8.2 cM.
Verzamelingen A. Langen en afgebeeld in diens Veilings-Catal. München 5 Juni 1899, en H. de Gr.

No. 1262. **Daniel in den Leeuwenkuil.** Boek Daniel VI, vs. 20, v.v.
Daniel ligt geknield in biddende houding. Een leeuw schurkt zich tegen zijn schouder. Rechts nog drie leeuwen. Boven aan den rand van den kuil schijnt een man naar beneden te zien.
Gewasschen penteekening H. 22.2, Br. 18.5 cM.
Verzamelingen T. Humphry Ward en H. de Gr.
Afgebeeld bij Lippmann.

„ 1263. **Het afscheid van den jongen Tobias.** Het Boek Tobia IV.
De vader omarmt zijn zoon tot afscheid. Aan den voet van een wenteltrap staan twee vrouwen toe te zien. Links bij de deur de figuur van een Engel.
Penteekening H. 19.5, Br. 27.2 cM.
Afgebeeld bij Lippmann. Verz. von Liphart (als G. van den Eeckhoud) en H. de Gr.

„ 1265. **De Engel met den jongen Tobias.** Het Boek Tobia VI. vs. 6.
De knaap ligt gebukt vóór den visch. Rechts de Engel met een staf in de hand. Op den achtergrond in de verte enkele menschelijke figuren die zich verwijderen.
Gewasschen Penteekening H. 21.9 Br. 18.1 cM.
Verzamelingen P. Mathey en H. de Gr.
Afgebeeld bij Lippmann.

„ 1266. **De verkondiging aan de Herders.** Lukas II, vs. 9 en 10.
Een Engel verkondigt staande op de wolken de Blijde Boodschap. Een der herders ligt vol eerbied op zijn knieën, rechts eenige vluchtende schapen, links een koe die ter aarde stort.
Penteekening H. 20.1, Br. 17.5 cM.

Verzamelingen J. C. ROBINSON en H. DE GR.

Afgebeeld bij LIPPMANN. H. DE GR. No. 45.

No. 1267. **De verkondiging aan de Herders.** Lukas II, vs. 9 en 10.

De Engel verschijnt links op de wolken aan een groep van vier Herders. Rechts eenig vee met een bergachtigen achtergrond.

Omstreeks 1650.

Penteekening H. 18.8, Br. 28 cM.

Verzamelingen LIPPHART (als S. VAN HOOGSTRATEN) en H. DE GR.

Afgebeeld bij LIPPMANN. H. DE GR. No. 89.

„ 1268. **Studie voor de aanbidding der Wijzen.** MATTHEUS II, vs. 11.

Maria houdt het Kindeke in de armen, dat zij aan een vóór haar knielenden grijsaard toont.

Penteekening H. 17.8, Br. 16 cM. Ontwerp voor de hoofdgroep, voorkomende op de schilderij „de aanbidding der Wijzen", van 1657, nu in Buckingham Palace.

Penteekening H. 17.8, Br. 16 cM.

Verzamelingen VAN SUCHTELEN, REMY VAN HAANEN, H. LANG LARISCH en H. DE GR.

Afgebeeld bij LIPPMANN. H. DE GR. No. 92.

„ 1269*a*. **De verzoeking in de Woestijn.** MATTHEUS IV. vs. 3—11.

Jezus staat links, leunt op een rots, en schijnt van den duivel te worden toegesproken.

Penteekening H. 15, Br. 14 cM. H. DE GR., doch nog niet in zijn bovenaangehaald werk vermeld.

„ 1271. **Christus aan het volk voorgesteld.** MARCUS XV. vs. 16 v.v.

Christus staat met half naakt bovenlijf en gebonden handen tusschen twee personen, waarvan de eene zijn rechterhand spottend schijnt op te heffen Op den voorgrond reikt een derde figuur den rietstok aan.

Gewasschen penteekening H. 22.5, Br. 17.6 cM.

Verzamelingen J. C. Robinson en H. de Gr.

Afgebeeld bij Lippmann.

No. 1280. **Studie voor een der figuren van Rembrandt's schilderij „Christus aan den geeselpaal”,** van 1668, nu te Darmstadt, in de Groot-Hertogelijke Schilderijen Verzameling.

Gewasschen penteekening. H. 29, Br. 17.8 cM.

Veiling te Stuttgart 25 Mei 1903. H. de Gr.

„ 1285. **Studie van een schrijvenden grijsaard.**

Penteekening van omstreeks 1635. H. 8.8. Br. 8.1 cM. H. de Gr.

„ 1291. **Studie van een knaap.**

Figuur ten voeten uit, met een breedgeranden hoed en lange lokken. In de linkerhand schijnt hij een zweep vast te houden, de rechterhand heft hij waarschuwend in de hoogte.

Licht gewasschen penteekening van omstreeks 1650. H. 13.5, Br. 10 cM.

Verzamelingen Charles Gasc. en H. de Gr.

„ 1292. **Studie van een slapend meisje.**

Penteekening van omstreeks 1635. H. 8.8. Br. 7.9 cM. H. de Gr.

„ 1295. **Studie van een zittende jonge vrouw.**

Met de handen in den schoot. Iemand schijnt met haar kapsel bezig te zijn.

Penteekening op grauw papier. H. 10.9, Br. 9.2 cM. H. de Gr.

„ 1299. **Vrouw in het kraambed.**

In het ruime bed met hoogen hemel en zware gordijnen ligt de kraamvrouw. Links een tafeltje met eenig gerei, rechts een bakermat.

Penteekening op bruinachtig papier, H. 17.7, Br. 24.3 cM.

Afgebeeld bij Lippmann. H. de Gr. No. 96.

Verzamelingen Van Suchtelen, Remy van Haanen, H. Lang Larisch en H. de Gr.

„ 1300*a*. **Studie.**

Gezicht op den Kloveniers Doelen in de Nieuwe

Doelenstraat, waar nu het Doelen Hôtel staat.

Penteekening na 1642, zijnde het jaar, waarin het hooge gebouw links van den toeschouwer werd opgericht. H. 16.5, Br. 23 cM. H. de Gr. doch nog niet in zijn boven aangehaald werk vermeld.

No. 1302. **Koning die een profeet raadpleegt.**

Twee manspersonen, waarvan de één een pelsmantel draagt, schijnen te luisteren naar een zittende figuur, die iets uit een boek voor leest. Een vierde persoon leunt over een schotwerk, terwijl een vijfde op een kansel staande toeluistert.

Penteekening H. 17.5, Br. 16.9 cM.

Afgebeeld bij Lippmann. H. de Gr. No. 97.

Verzamelingen Van Suchtelen, Remy van Haanen, H. Lang Larisch en H. de Gr.

„ 1302*a*. **Naaktstudie.**

Gewasschen penteekening, omstreeks 1650. H. 22, Br. 12 cM. Verzamelingen J. Knowles en H. de Gr. doch nog niet in zijn bovenaangehaald werk vermeld.

„ 1305*a*. **Studie van drie figuren op één blad.**

Penteekening 1640—1650. H. 11, Br. 11 cM. H. de Gr. doch nog niet in zijn bovenaangehaald werk vermeld.

„ 1312. **Ezau verkoopt zijn eerstgeboorterecht.** Gen. 25, vs. 29 en v.v.

Gewasschen penteekening H. 19, Br. 26.5 cM. Veiling Artaria te Weenen, 1896. Afgebeeld in den veilingscatalogus en in den Rembrandt-Bijbel. Veiling Fred. Muller & Co. te Amsterdam, 1908. Geschenk van Jhr. Mr. J. F. Backer te Amsterdam. 1911.

SCHILDERIJEN.

PIETER PIETERSZ. LASTMAN (1583—1633).

De Kruisiging. Gem. 1616.

Belangrijk schilderij voor den invloed, die deze leermeester van Rembrandt op zijn vorming gehad heeft, en zeer opmerkelijk bij vergelijking met Rembrandt's ets van 1634: „de Kleine Kruisiging". No. 80.

Paneel H. 90.5, Br. 132 cM.

Bruikleen van den Heer J. KRONIG, te Londen.

HERCULES SEGHERS (geb. te Haarlem omstreeks 1590, overl. te Amsterdam omstreeks 1640).

Landschap. Schilderij op karton. H. 8.5, Br. 12.7 cM.

Landschap. Kleur-ets op linnen.

Op de achterzijde gemerkt: HERCULES SEGHERS. H. 14.2, Br. 20 cM.

Bruikleenen van Mr. P. W. DE KONING te Amsterdam.

ESAIAS VAN DE VELDE (1590—1630).

De verzoening van Jacob en Ezau. GENESIS 33 VS. 4.

Paneel H. 67.5, Br. 122 cM.

Geschenk van Dr. A. BREDIUS, te 's Gravenhage. 1912.

DAVID VINCKEBOONS (1578—1629).

Bij een deftig landhuis vieren aanzienlijke dames en heeren een buitenpartij.

Paneel H. 72, Br. 103 cM.

Bruikleen van den heer A. W. M. MENSING, lid der firma FRED. MULLER en Co., te Amsterdam.